# HALK BİLGİSİ HABERLERİ

**İstanbul - Eminönü Halkevi Dil, Edebiyat ve Tarih şubesi tarafından çıkarılır aylık folklor mecmuası**

Yazı İşleri Müdürü : **MEHMET HALİT BAYRI**

**Yıl : 9** **Mayıs 1940** **Sayı : 103**

## KIZILBAŞ ŞAİRLERİ

### II.

Yeni Türk edebiyatında bir (Muhiddin Abdal) aranıyor ve vardır. Bu şairin «Nesimî» gibi tüyuğları olmakla şöhretli olduğu söylendi. Hakikaten de öyledir. Bu şair hakkında çok büyük araştırma olarak (Halk Bilgisi Derneği) nin neşrettiği 928 senesine ait (Halk Bilgisi Derneği Mecmuası) nın bir numaralı nüshasında bir çok tahminli yazılar vardır. Bundan başka perakende yazılar da yazılmıştır. Böyle iken, büyük şairin, neyin nesi, kimin nesi olduğu, hangi memlekette doğduğu, nerede yaşadığı ve öldüğü ve mezarının nerede olduğu kapalı kalmıştı. Şair hakkında bu cihetleri açan ilk yazı ve malûmat, Edirnede çıkan (Altı Ok) mecmuasının 30 eylûl 1934 tarihli ve yirmi numaralı nüshasında ve İstanbulda çıkan (Halk Bilgisi Haberleri) nin 18 Birincikânun 934 tarihli nüshasında tarafımdan yazılmış ve verilmiştir. Bu özlü, ruhlu kızılbaş şairi, Edirneye yakın ( Cöke ) denilen bir mahalde yatmakta olup yakın zamana kadar mezarı, bir velî mezarı gibi her sene belli bir günde binlerce halk tarafından törenlerle ziyaret edilmekte idi. Muhiddin Abdal, kendisine yurd ve vatan yaptığı Cöke'yi yurdseverlik hissile şöyle tarif ediyor :

Yazı kışı eksik olmaz,
Yağmuru karı Cökenin.
Bir nişandır kimse bilmez,
Dumanlı başı Cökenin.

Çevrilip havadan iner,
Kulesine şahin konar,
Açılır çifte döner,
Yazı baharı Cökenin.

Muhammed dedi kavli beşer,
Kişi nasibine küser,
Durmaz ılgın ılgın eser,
Sabah seheri Cökenin.

İsmi âleme saçılır,
Yolunda serden geçilir,
Akı kuladan seçilir,
Gök turnaları Cökenin.

Gök turnalar katar katar,
Ak kuğusu sema tutar,
Gel diyene gelir yeter,
Gaipten arı Cökenin.

Erenlerden rivayettir,
Kelâmullahtan âyettir,
Sanasın âbı hayattır,
Suyu, pınarı Cökenin.

Yüz sürene münacattır,
Nuh tufanından necattır,
Âşıka ayni hacattır,
Mürşidi piri Cökenin.

Âşıkları divanedir,
Sadıkları mestanedir,
Büyük şehri Edirnedir,
Şehri pazarı Cökenin.

(Muhiddin) aşk ile çağlar,
Gelir semâ döner bekler,
Seyrangâhtır gönül eğler,
Çevre diyarı Cökenin.

Bu tarihî, eski ve büyük Türk şairinin hayat ve şahsiyeti ve eserlerine dair ayrıca bir tetkik serisi hazırlamaktayım. Sırası geldikçe onu da yazacağım.

Bende, 1150 tarihinde yazılmış olduğu kayıtlarından anlaşılan eski bir yazma mecmua vardır. Yazılan manzumelerin altında yazıldığı günün tarihleri konulmuş, 125 C 22 tarihli başlığında Öksüz Âşıkın kendi eseri kayıtlı bir manzume var ki bu manzume, bu şairlerde yurdseverliğin derecesini göstermektedir. Manzume şudur:

Padişahım ol haberdar âlem elden gitti hey !
Nâs için oldu cehalet âlim elden gitti hey,
..................................................................
..................................................................

Her biri bir memleketten filân oğlu bin filân,
Hani şevketli hünkârım din için kılıç çalan,
Çektiğimiz dert belâlar cümlesi oldu yalan,
Anladım dünyayı dehri, âlem elden gitti hey !

Bubh olunca sardı küffar ordunun etrafını,
Toplara âteş virende döktü şehit kanını,

Sağ olan üç gün dolandı Tunanın etrafını,
Nice Rüstem gibi erler hepsi elden gitti hey !

Geldi zaptetti Tunayı Kartala yaptı kale,
Buldu fırsat çekti asker andı ol İsmaile,
Cümlesi hayrette kaldı Kil Akgermen ile,
Padişahım Rumelinin rüknü Bender gitti hey !

Din için gayret edenler söylesün ahvalimiz,
Geri kalan ehli islâm komasunlar ahımız,
Sene bin yüz seksen dörtte kesildi sipahımız,
Sulhümüz mümkün değildir islâm elden gitti hey !

Bu Öksüz Âşık, Tunayı da şöyle tasvir ve methetmiştir :

Misali cennettir evvel baharı,
Açılır kırmızı gülü Tunanın,
Öter bülbülleri leylü neharı,
Eser badi sabâ yeli Tunanın.

Hiç kimseler bilmez kandedir başı,
Tazeleyip akar yeğindir cuşu,
Eksik değil yalısının savaşı,
Leş ile doludur gölü Tunanın.

Alman dağından beri geçmiştir,
Engürüs belinde yollar açmıştır,
Analar ağlar ......... etmiştir,
Söylemeğe yoktur dili Tunanın.

Turâba garkolmuş mahdürür yüzü,
Arzulayıp akar Karadenizi,
Cemreler düşünce çözülür buzu,
Yuvalara sığmaz seli Tunanın.

(Öksüz Âşık) bunu böyle dedi mi,
İndi ovalara bastı kademi,
Selâmlamış Usturgunla Bodumu,
Belgrada uğrar yolu Tunanın.

Bu manzume bazı kelime değişiklikleri̇le bazı mecmualarda yine Kızılbaş şairi (Deli Bürhan) namına kayıtlıdır [1].

Şimdi, bunların inanışlarına dair, yazdıkları manzumelerden örnekler vereceğim. Fakat ilk önce iki mühim noktaya ilişmek isterim. Bunun birisi, bu şairlerin eserlerinin ve san'atlarının mahiyetleri hakkındadır. Bazı tetkikçiler ve hattâ folklorcular, bunların cahil ve basit fikirli olduklarını kaydediyorlar. Bu, çok haksız bir hükümdür. Bu şairlerin inanışları her ne olursa

[1] Bu şair bazı cönklerde (Deli Boran) adile kayıtlıdır.

olsun, gittikleri yol nereye gitmiş ve çıkmış bulunursa bulunsun, biz onların eserlerini ve san'atlarını Türk edebiyatı tarihinde olduğu gibi göstermek vazifesi karşısındayız. «Bektaşilik yapmışlar, Kızılbaşlık etmişler» diyerek onların eserlerini küçültmeğe hakkımız yoktur. Bunu isbat için bir kaç değil, yüzlerce örnek gösterebiliriz.

Seyranî'den bir örnek:

Zerremiz eyledi şemse azimet
Katrei aşkımız deryaya gitti
Gördü mümkin değil kesrette vahdet
Anınçün kûşei tenhaya gitti.

Melekler hıfzetti sagü solundan,
Zenciri aşk hallolmadı kolundan,
Mevlâya erişti Mevlâ yolundan,
Sandılar Mecnunu sahraya gitti.

(Seyranî) nüktei şi'rimiz fasih,
Güftarı ıyandır evzanı melih,
Dûdei âhımız mânendi Mesih,
Çıktı yerden göğe şekvaya gitti.

Şimdi, bütün Türk şairlerinden ve sanat adamlarından sorarım; bu basit fikirden böyle manzume ve böyle bir eser çıkabilir mi? Cahil bir adam bu eseri yapabilir mi? Bu manzume basit bir fikir değil, mürekkep te değil, muzaaf da değil, musarra bir fikirden çıkmıştır. Eski divan edebiyatçılarından bile sorsanız buna, «üslûbu murassa» derler. Binaenaleyh bu manzume de «şi'ri musarra» olur. Zaten şair, kıymet bilmezlere karşı yine bu manzumede pek güzel söylüyor ve onları şikâyet ediyor:

Seyranî nüktei şi'rimiz fasih
Güftarı ıyandır evzanı melih,
Dûdei ahımız mânendi Mesih,
Çıktı yerden göğe şekvaya gitti.

Diyor. İşte Emrahtan bir örnek:

Ne safası kaldı bezmi cihanın,
Kan ile pür olsun peymaneleri,
Ne lûtfunu gördük piri muganın,
Yıkılsın başına meyhaneleri.

Çok çektik cihanın çilesin kahrın,
Bin kere nûş ettim tas ile zehrin.
Hûn olsun şarabı sakii dehrin,
Lebinden kandırmaz mestaneleri.

(Emrahî) istersen bu yolda delil,
Kul ol şahı aşka şerafetin bil,
Sırrını fâşetme epsem ol ey dil,
Kandırmak muhaldir bigâneleri.

Demek ki böyle söyliyenler basit ve cahil fikirli ha?!... Bu şairlerin

basit olan cihetleri yok değildir. Fakat bu basitlik fikirlerinde, eserlerinde değil, hayatlarındadır. Onlar hayatın şaşaalarına hiç bir kıymet vermemişler; meyhane köşelerinde, kahve peykelerinde, dağılan cem bezimlerinin süprülmemiş harabelerinde pöstekilerini altlarına atarak, abalarını sırtlarına çekerek yatmışlardır. Bu yüzden hor görülmüşler, mihnet çekmişler, kendilerine (mihneti zevk) edinmişler, dünyanın âlâyişine hiç göz koymamışlar, rahatına hiç aldırış etmemişlerdir. Bu basitliklerini eserlerinde çok açık ve çok ince bir san'atla işlemişler, ve göstermişlerdir. Buna dair (Hengâmî) den güzel bir örnek:

Seyyaremi âlemde münirden bile saymam,
İmanı vefâ küfrü küfürden bile saymam,

Dünyaya nice gelmiş idik ey teni üryan,
Varlıkla olan şükrü şükürden bile saymam.

Dür kasrına dürdanei aşk dürrünü koydum,
Ol Bahri sedef dürrünü dürden bile saymam,

Mahbubu hüdada var iken mührü mürüvvet,
Ben mührü Süleymanı mühürden bile saymam.

Mihnetle geçir ömrünü (Hengâmî) er ol er!
Rahatla geçen ömrü ömürden bile saymam.

Bakınız bu cahil denen şair ne demiştir ?

İlm ile âmil ol cehli terkeyle,
Söz dinle âkıl ol havadâr olma,
Her gördüğün cana hayran olursun,
Zaten âdemliğin ahvali böyle.

Her kaçan kurulsa âdâ meclisi,
Ayağını sakın, ande var olma,
Sevgili dostuna düşman olursun.
(Hengâmî) kendine ver kendin nizam.

Sezdirme sırrını âşikâr olma,
Düşer dilden dile destan olursun,
Ârı terkettirir sevda meclisi,
Gâhî gâhî zevku safa meclisi.

Helâlı helâl bile haramı haram,
Mey içmekten mahbub sevmekten hengâm,
Ölmezden mukaddem tövbekâr olma,
Fırsat elden gider pişman olursun.

İşte bu şairlerin basitlik tarafları, mey ve mahbup üstüne düşmeleri yüzünden meyhanelere de düştükleri için, öyle mihnetlere alışmış ve mihneti de kendilerine zevk bilmiş olmalarıdır. Onlar, biliyorlar ve anlıyorlardı

ki, kendileri zemmediliyor ve kıymetleri düşürülüyor. Fakat aldırmıyorlar. Onlar rind ve kalender meşrepliklerinde devamla mihnetler çekerek zevk duyuyorlar. Onları biğâneler anlamıyorlarmış, ne çıkar? Fakat, bütün bu yüzlerini de anlatıyorlar. İşte yine Seyranî pek güzel bir koşmasında söylüyor :

Kırklar kâsesinden bâde nûşettim,
Gönül mesken tuttu meyhanelerde.
Dünyanın varını feramuş ettim,
Sûreta kalmışım gamhanelerde.

Can bülbülü uçar kalır bir kafes
Erenler rahına kim eder heves,
Bir piri azizden almışız nefes,
İlmi yektâ vardır irfanelerde.

(Seyraî) âdemlik halini takın,
Âdem, âdem olurken aynelyakin,
Harabat ehline hor bakma sakın,
Define bulunur viranelerde.

***

İkinci nokta ise, halk edebiyatının şekline, veznine ve eserlerin müessir oluşuna ve tesirlerine dairdir. Halk edebiyatında koşma vesair şekillerde bulunan on bir heceli manzumelerin her mısraının $6+5=11$ olmasının mutlak ve şart olduğu hakkında umumî denecek bir kanaat bulunduğunu görmekteyiz. Bu kaydü şartı halk edebiyatının klâsiklerinden alarak iddia ediyorlar. Halbuki yaptığımız tetkiklerde bu usulün mutlakiyetine tesadüf etmemekteyiz. İşte size halk şairlerinin eserlerinden örnekler verelim:

Seyranîden :

(Alan aldı erenlerden himmeti),
(Kalıbını değiştirse birimiz),
(Zenciri aşk hallolmadı kolundan).

Emrahtan :

(Bir bölük turnalar kondu yanıma,
Başı yeşil ayakları kırmızı,
Dudağından şeker ezmiş galiba,
Elma gibi yanakları kırmızı.)

Öksüz âşıktan :

Düşüne düşüne be kömür gözlüm,
Kendi kendimi öldüreyim bir gün,
Neyleyim nice ideyim Allahım,
Yârim eller ala deyu korkarım.)
(Ağlayıp ağlayıp yüzüne bakıp,
Gözlerinden yaş yerine kan döküp),

Pir Sultandan :

(Gariplikte, gurbetlikte çektiğim,
Çağlayıp da boz bulanık aktığım),

(Ne yitirdin ne ararsın burada,
Bu gül bülbülündür, hârın değildir).

Hataîden :

(Dinin için imandır müsahip,
Gönül tahtında sultandır müsahip),

(Yaradan bu kudreti, göğü, yeri,
Melâik hem âdem div ile peri).

Bu itibarla bu mutlakiyet ve kayıt nereden geliyor? Bir hakikat var ki, mısraların en çoğu 6+5=11 geliyor. Fakat bu, hesap edişten ve bililtizam böyle yapıştan olmadığı görülmektedir. Esasen bu, on bir heceli mısraların en çoğununun böyle gelişi, tabiî bir hale gelmiştir. Bu vezin ile şiir yazanlara da malûmdur ki, hiç hesap etmeden mısraların nihayeti beş hece ile bitmiş oluyor. Şiiri yazarken dilin hareket ve âhengi en çok bu neticeye getiriyor. Bazı manzumelerde tesadüf ediliyor ki, baştan nihayete kadar beşli olarak bitiyor. Bunun içindir ki son nesil hece vezni şairleri de bu itikada uyarak 6+5=11 li yazıyorlar ve yazmışlardır.

Bir de «tesir» modası var. Bir kimse haddine düşmüşse koşma şeklinde bir manzume yazsın. Derhal «saz şairlerinden müteessir» damgası vurulu-yor. Halbuki «tesir» tarzda, şekilde değil, ifade ve mânadadır. Mısraların son kafiyelerini değiştirmekle «yenilik» yapılmış ve tesirden kurtulunmuş olmaz. Birinci - üçüncü, ikinci - dördüncü mısralarda kafiye yapmakla bir yenilik yapmış olduklarını umanlara şaşarım. Diğer bir zümreden veyahut bir kitleden müteessir olmak, onun ifade ve şivelerini almış olmakla olur. Koşma tarzında şiir yazmak, hiç bir zaman tesir altında kalmak değildir. Rıza Tevfiğin Anadolusu ile Orhan Seyfinin «Anadolu» sunda ne fark vardır? Kafiyelerin, mısralar sonundaki tekdim ve tehirlerden mi? Böyle mısralarla oynamakla tesirden kurtulduklarını zannedenler, asıl ifade ve mâna cihetinden pek fena tesirler altında kaldıklarının farkına varamıyorlar.

Ben, şimdilik bu cihet için fazla söz söylemiyeceğim, bu mevzua dair, yine (Bartın) gazetesinin 29 Birinciteşrin 936 tarih ve 567 sayılı nüshasında (Halk şiirlerinin edebiyatımıza tesiri) başlığı altında « Fuat Edip Baks » imzasile yazan bir gencin yazısını okuyarak tesirin nereden geldiğini farketmelerini iki üç «İnhisarcı edebiyatçılar»a hatırlatmak isterim.

**Vâhit Lütfi Salcı**

## AHİLERE DAİR HALKTAKİ BİLGİLER

## II

Hammer, İdrisden naklen «Ahiler, vâsi araziye malik âyândan ibaret idiler.» diyor ki, tarihte ilk temas ettiğimiz varlığın mânası ve ifadesi ancak bu olabilir. Hiç şüphe yoktur ki bu, Ahiler zümresinin tarifi değildir. Zümrenin başında olanlardır. Ahi Hasan, Ahi Mehmet tâbirile anlatılanlar, zaviye sahibi olan ve bir takım kimseleri zaviyesinde toplayan, in'am eden kimselerdi. Ahi kelimesi Türkçe olduğuna, fetanın karşılığı bulunduğuna göre, bütün mensuplara itlâkı da caiz olmak lâzım gelir. Ancak gerek bizim asrımıza kadar gelen teşekküllerde, gerek hallerini hikâye eden eserlerde, Ahi, Ahi Baba, Yiğitbaşı tâbirleri, hep idare edenlere verilmektedir.

Ahileri tetkik ederken muhtelif ihtilâtlar göze çarpıyor. Ahileşen esnaf teşekküllerinin ananeleri, Ahi evren tekkesi vasıtasile giren ve Bektaşî merasimile birleşen ananeler, asıl fütüvvet yolunun ananeleri.Bunlar tasfiye edilince, fütüvvet ananeleri, fütüvvet şalvarı, fütüvvet kâsesi ve bunları elden ele veren büyükler, tetkik mevzuumuzun su katılmamış kısmını teşkil eder. Aşağıdan yukarı gidildiği zaman görmeğe alıştığımız sofiye tarikatlarının tesirinde kalıyoruz. Halbuki bu zümre, zühd ve tasavvuftan âri, ahlâk ve mertliklerile cemiyet içinde mümtaz bir spor hey'etinden başka mahiyet arz etmemektedir. Bunlara Âşık Paşa «Garibname» sinde temas etmiş, «Alplar» diye başlayan izahatında tarikatlaşmış bir şekil ile göstermiştir. İçtimaî hayatın çok uzak safhalarını bize gösteren «Kabusname» nin izahatında şunları buluyoruz: Beşinci asır ortalarında yazılan bu eser, Civanmertler, Sipahiler diye iki zümreden bahsediyor. Sipahilerin tamamile şovalersk bir vaziyet gösterdiği anlaşılıyor. Civanmertleri ayyarlarla karıştırıyor. Ayyarlardan bahsederken, «her ayyar, civanmert, hüner sahibi, her işte sabırlı, vâdine sadık, akıllı, gönlü temiz, şahsı için başkasının zararını istemez, mazlumun zulüm görmesine tahammül etmez, sözü ve özü doğru, kâr ve kisbi helâldir» diyor. Sipahilerle ayyarları mukayese ederken, «Sipahiler hemen ayyarlar gibidir, esasen tam bir sipahi olmak için ayyarlığı iktisap etmek lâzımdır, yalnız aralarında farklar vardır, kerem, seha göstermek, misafir ağırlamak, temiz giyinmek bir sipahide belki daha fevkalâde bulunabilir. Yalnız sipahilerin kadın sevmesi, öğünmesi vardır ki, bunların ayyarlıkla telifi mümkün değildir, ayyarlıkta bunlar şiddetle memnudur» şeklinde izahat veriyor.

Ayyarları bu asırlarda bütün şarkta yerleşmiş görüyoruz. Tarih bu gibi içtimaî teşekküllere yalnız temas ettikleri hâdiseler sebebile mevki vermektedir. Bittabi bu temaslar sırf menfi olanlardır. Bu yüzden ayyarların daha ziyade fenalık cepheleri müşahede edilir. Osmanlı tarihi de öyle yapmıyor mu? Ara sıra müdahale ettikleri işler, vakıalar sebebile Bağdatta mevcudiyetlerini müteaddit sahifelerde görüyoruz. «Kabusname» nin bir hikâyesi, bütün şehirlerde ayyar teşkilâtının mevcudiyetini işrabeder. Hikâyeyi dinleyelim:

Bir gün Gûhistan ayyarları mahfillerinde toplu iken yanlarına yabancı bir zat giriyor. Gerek Ahi mahfillerine, gerek ayyar mahfillerine yabancı giremiyordu, kapılarda mutlaka gözcü bulunuyordu. Bu yabancıya «necisin, ne istiyorsun?» diyorlar. «Merv ayyarlarından bulunuyorum. Sizden iki sual sormağa geldim, cevap verirseniz sizin büyüklüğünüzü tasdik ve kabul edeceğiz, eğer vermezseniz bizim ululuğumuzu sizin tasdik ve kabul etmeniz icabeder.» cevabını alıyorlar. Sualleri şunlarmış: «Civanmertlik nedir?» bu birinci sual, diğeri de şu imiş: «Her hangi bir yolda bir veya bir kaç ayyar duruyor, onlar sohbet içinde iken bir piyade telâş ve heyecan içinde, korku ve dehşet içinde erişiyor ve yanlarından geçip gidiyor. Bir müddet sonra pürsilâh bir suvari erişiyor, bellikí birisini takip ediyor. Soruyor: «Buradan şu kıyafette, şu şekilde bir adam geçti mi?» Ne cevap vereceksiniz. Biliyorsunuz ki bu suvari demin geçen piyadeyi öldürmek üzere takip etmektedir.« Geçti » derseniz biçare herifi gamzetmiş olacaksınız, gammazlık ise ayyarlığa asla yakışmaz. Şayet geçmedi diyecek olursanız yalan irtikâp etmiş olacaksınız, yalan ise ayyarlığın en büyük düşmanıdır.

Bu sual karşısında bütün ayyarlar mebhut kaldılar, içlerinden Hemedan ayyarlarına mensup Fazlı namında birisi vardı. Ayağa kalkarak bu suallere kendisinin cevap vereceğini söyledi. Müsaade ettiler. Dedi ki, «Ayyarlar sabırlı ve mütehammil olacaktır. O anda kendisine sual tevcih edilen ayyar bulunduğu yerden hareket ederek bir kaç adım ileride tevakkuf eder. Suvari tabii bu hareketi hissetmez, farkına varmaz. Sonra kendisine teveccüh ederek der ki, ben buraya geleli beri buradan böyle bir adam geçmemiştir». Yabancı bu cevabı beğenmiş Gûhistan mahfilinin tefevvukunu kabul eyliyerek çıkıp gitmiştir.

Bu hikâye, Mervde, Gûhistanda, İsfahanda ayyar teşkilâtı olduğunu açıkça göstermektedir. Sonra, mesleğin derin anane ve merasimine temas eylemektedir. Mahfillerde ayyarların toplandığını görüyoruz. Aralarında

münakaşa mevzuuları, zühd ve tasavvuf tekerlemeleri değil, fazilet ve fedakârlık gibi şeylerdir. Gerçi bunu mahut «hilei şer'iye» ile münasebettar görenler vardır. Ancak merdane hile iki vatandaş arasında mukateleye mâni olmaktadır. Burada sipahi ruhile ayyar ruhu kendisini gösteriyor. Sipahice meselenin halli, kaçan adamı himaye ederek sebepsiz üçüncü bir mukatele zemini ihzar etmekti. Ayyarların fütüvvet ehli olduğunu İbni Haldun (cilt 2, sahife 535) tarihinde tasrih eylemekte «Abbasî hükümdarı Nâsır, ayyarlar gibi şalvarı giydi» demektedir.

706 senesinde Nâsır, bütün imparatorluktaki fütüvvet teşkilâtını dağıtıyor, kendisini tanıyan bütün ümeraya, sultanlara emirler vererek bundan sonra fütüvvet şalvarını ancak kendisinden almak suretile giyeceklerini, fütüvvet kâsesini kendisinden içeceklerini, böyle yapılmadığı takdirde hiç kimsenin ehli fütüvvetten olduğunu iddia edemiyeceğini bildiriyor. İbni Esir de (cilt 12, sahife 168) bunu teyit ederek ilâveten diyor ki: «Bütün memleketlerden ümera ve selâtin Bağdada gelerek Nâsırın elinden şalvar giyiyor ve kâse içiyor, yalnız Bağdatta İbni Sefet namında birisi muhalefet ederek Suriyeye kaçıyor. Her ne kadar Nâsır bu adamı kandırmak için haberler göndermiş, büyük büyük vaidlerde bulunmuş ise de, kabul etmiyor; ahbapları kendisine bu fırsatı kaçırmaması için nasihat etmişlerse de «dünyada Nâsıra yegâne olarak muhalefet bana şereftir» diyor.

Anlaşılıyor ki, fütüvvet mesleği bir sporcular cemiyeti halinde bütün şarkta müstevlî bulunuyor, fena işlerin önüne geçiyor, mezalime karşı hareket ediyor, bu suretle siyasî bir safha da arzeyliyor. Teşkilât hükümdarın dikkatini celbedecek, onu endişe ettirecek kadar mühim ve vâsidir.

Abbasî halifesi, daha genç iken bu teşekküle dahil olmuştu. Tetkikatımıza nazaran cülusunun ikinci senesinde Abdülcebbar namında bir zatin elinden kâse içmiş, şalvar giymişti. İbni Haldun bir çok vakitlerini sevkı endazlıkla geçirdiğinden dolayı Abbasî halifesini tahtie etmekte ve bunu devletinin tabiî hüzaline atfeylemektedir. Memleketi tamamile saran, fazilet ve idman ile hayat süren böyle muazzam bir teşekküle baş olmak isteyen hükümdarın boş hareket etmediği meydandadır.

«Subhül'aşa» nın on dördüncü cildinde bir Bindikiye risalesi göze çarpıyor. Abbasiye devrinden çok sonra yazılan bu sahifeler evsaf ve ananat hususunda aynı esasları zikr ve tâdat eylemektedir. Köprülüzade Fuat Beyin ilk mutasavvuflardaki tetkikatına göre bilâhare Selâhaddini Eyyubinin bu teşekkülün başına geçtiğini görüyoruz. Selçuk devrinde yazılan ve aşağıda

## GENÇ OSMAN [1]

— Sayı 102 den devam —

Çocuk yedi yaşına girdi; sefte mektebe gitti. O gün yarı hatmetti. Çocuğun biri validesine müjdeye geldi:

— Oğlun bütün hatmedecekti ama elmanın suyu babasının boğazına kaçtığı için bütün hatmedemedi. İkinci gün hatmetti.

Genç Osman on iki yaşına girdi. Bağdadı açmak boynunun borcu. Yola revan oldu. Gidiyor Bağdadı açmağa. Gitti, varem dedi, devlet babadan sancağı âlem de sancak ilen açması daha efdaldir dedi. Gitti doğru İstanbula vardı. Devlet babanın sarayının dibindeki muhafızlara yol verin dedi. Yasak dediler. Ben yasak tanımam dedi. Gitti muhafızlardan birisi Devlet babaya :

— Bir çocuk geldi buraya çıkmasını istiyor. Koyuverin gelsin dedi Devlet baba. Çıktı babanın huzuruna el göğüs pençe divan durdu. Devlet baba :

— Nedir oğlum muradın, dedi.

Genç Osman muradını söyleyecek. Aldı Genç Osman:

Ya ver sancağı ey padişah babam
Ya gideyim Bağdada ey
Otuz altı senedir dini islâm kâfir elinde
Açayım Bağdadı hey. Dedi.

— Gitme oğlum gitme açamazsın Bağdadı
Kırk bin asker yolladım hiç biri de gelmedi
Gitme oğlum açamazsın Bağdadı.

[1] Hikâyenin başında, Genç Osmana ait şimdiye kadar neşredilen tetkiklerden bahsederken Genç Osmanın (Karaburçlu) olduğu rivayeti zikredilmişti. Ali Rıza Yalmanın son neşrettiği Cenupta Türkmen oymakları, Kısım 5, Sahife 48 de buna dair bir vesika daha vardır.

bazı sahifelerini iktibas edeceğimiz fütüvvetnameden de, teşekkülünü tasavvuftan, barid zühtten pâk görüyoruz. Yalnız bu devrin iktizası olarak fütüvvetnamede Alplığın sabır ve sükûn içinde kaldığını anlıyoruz.

**Hasan Fehmi Turgal**

— Evet Bağdadı açardım babam.Vezirlerin kâfir dedi.

Baba kırk vezirin kırkının da boynunu Genç Osmana vurdurdu. Sıra padişahın lalasına geldi. Lala kaçtı. Ne kaçarsın dedi Genç Osman. Kâfir değilim dedi lala. Anama kavuşam dedi lala. Kâfir mi dini islâm mı, öğrenem; Kılıç meydanında söyleşiriz dedi lala. Eh git dedi. Lala gitti validesine. Lala validesine söyliyecek. Aldı lala:

Doğru söyle ey anam
On ikisinde bir masum geldi karşıma
Kâfirsin dedi hem de yüzüme

Validesi:

Doğru söyleyem oğlum
Has bahçede uyurdum
Babanın seyizi yakınlık etmiş bana
Bilmem ondan, bilmem babandan
Sana belli cevap, dedi, ağlamağa başladı.

Lala da ağlayarak Genç Osmanın yanına gitti. Lala söyliyecek:

Ağlaya ağlaya geldim Osmanın yanına
Gel ağam çıkalım kılıç meydanına
Hak senin ise fur benim boynumu

Diyip bunlar lala ile Genç Osman ikisi kılıçları göğe attılar. Lalanın kılıcı kaydı. Genç Osmanın kılıcı yarım saatten sonra kaydı. Kâfurisin dedi lalanın da vurdu kellesini Genç Osman.

Sonra Padişaha:

— Babam sancağı ver dei. Padişah:

— Beni boş bırakma oğlum, vezirleri bul da öyle git dedi. Genç Osman eski takafit (mütekait) vezirleri topladı. Hepsi 39 kişi oldu. Sonra bir köşe bucağında bir eskici gördü. Kalk baba bir yere gidelim dedi. Eskici ile vezirlerin yanına geldi. Padişaha baba bu başvezir olacak dedi.

Padişah baba, aylıklarını bildirin dedi. Vezirlerin kimisi binbaşı, kimisi kaymakamdı. Aylıkları belli oldu. Geldi eskiciye sıra. Bunun aylığını kimisi çok, kimisi az dedi. Padişah baba: Kimse karışmasın, sen kes bunun aylığını dedi Genç Osmana.

Genç Osman :

— Bunun aylığı 70 kese akçe olacak dedi. Hesap ettiler ayda 36 bin

kurus para tutarmış. Buda tamam oldu: Ver sancağı babam gideyim dedi.

Padişah:

— Oğlum dedi, Kırk kızın yılda biri hâmile kalıyor. Neden olduğunu anlayamadık.

Genç Osman ben onu anlarım dedi. Gitti kızların yanına. Bir karpuz aldı, kızların yanına vardı. Karpuzu kesti. Kırk kıza taksim eyledi. Benim size karpuz kestiğim çakıyı hanginiz çaldı dedi. Biz almadık dediler. Genç Osman bir iremil (remil) attı. İçlerinde bir arap kızı varmış, çakı sende dedi Genç Osman. Yoğise çakıyı, yoğise kelleyi. Çekti kılıcı Genç Osman arap kızına furmak (vurmak) kasdinlen. Arap kızı soyundu. Arap kızı oğlan çıktı. Genç Osman onun da kellesini furdu kaydırdı. Sonra padişaha gitti. Eh bunu da temizledik, ayırdık dedi. Ver sancağını babam. Aldı sancağı, bir de ekmek aldı yola revan oldu gitti. Yolu yarı etti. Ekmeği dildi. Yalnız yemek kısmet olmayaydı dedi. Bir derviş bitti. Nereye gidersin oğlum dedi. Bağdadı açmağa dedi Genç Osman. Bağdadı açamazsın dedi derviş, Neden dedi. Ananlan, babanlan helâllaşmadın dedi. Eh geri döndü memleketine. Pederi vefat eylemiş. Validesi namazda bulundu. Validesinden izin isteyecek. Aldı Genç Osman :

İzin ver ey anam gideyim Bağdada
Otuz altı senedir dini islâm küffar elinde
Açayım Bağdadı ey. Dedi.

Aldı anası :

Nasıl izin virem oğlum
Dokuz ay on gün yük te taşıdım
Dünyaya geldin de hiç kolunu tutturmadın
Hem yedi yerinden kundak bağlatmadın
Kırk gün deyincek bir yudum süt emmedin
Kırk üç günden sonra üç yudum süt emdin.
Nasıl izin vereyim oğlum.

Ağlamaya başladı validesi.

Aldı Genç Osman :

İzin ver hey anam gideyim Bağdada
Otuz altı senedir dini islâm küffar elinde
Açayım Bağdadı hey.

Anası dedi :

Gel Osmanım başını yuvayım, pelik öreyim
Üçyudum süt emzirdim onu da helâl edeyim
Bağdada gidersen izin vereyim ey.

Ve izin verdi, tekrar ağlamaya başladı.

Genç Osman çocuğun birine beş on para verdi. Söyle komşulara gelsin helâllaşalım; Bağdada gidiyorum ya gelirim ya gelmem dedi. Komşular toplandılar. Helâllaştılar. Allaha ısmarladık dedi çekti Genç Osman gitti Bağdada. Vardı Bağdada. Kale kapısını gördü. Düşünmeğe başladı. Bir derviş geldi. Ne düşünürsün oğlum dedi. Ne yapayım düşünmeyim Bağdadı açmağa geldim, kale kapılarını gördüm, korktum onun için düşünüyorum dedi.

Derviş :

— Oğlum otuz altı senedir Bağdatta ezanı Muhammet okunmadı. Bu kapılar çürümüştür. Sen şurda sıtkı sadakatle bir abdest al bir ezan oku; kapılar çürümüştür, inşallah açarız dedi.

Genç Osman sıtkı sadakatle bir abdest aldı. Ezan okudu. Derviş namazı kıldırdı. Genç Osman müezin oldu. Derviş oğlum şu çeşmeden bir su ver dedi. Genç Osman suyu doldurdu. Derviş kayboldu. Genç Osman dedi ki :

— Yarabbim! Kale kapısını açabilirsem önüme her kim gelirse onu Bağdada kurban edeyim. Evvelâ gazi sonra şehitlik istiyorum, dedi. Bir dua okudu. Tuttu kapıyı koparıp açtı.

Aldı Genç Osman :

Sultan Murat çıkmış oturur tahtında
Türlü türlü meyvalar biter vaktında
Bir cuma sabahı salâ vaktında ey
Bağdat kapısını açtı Genç Osman ey

Yürüdü Bağdada bir çeşmeye vardı. Gördükin bir hatun su dolduruyor, çocuğunu taşın üstünde bırakmış. Acap dini islâm mı, küffar mı dedi Genç Osman.

Aldı Genç Osman :

Ne söylerim sana ey kızım bir belli cevap ver bana
Kâfir misin yoksa dini islâm

Ya bana belli cevap ya Bağdada
Kurban ederim seni. Dedi.

Aldı hatun :

Doğru söyleyem ağam sana
Evveli dini islâm idik
Şimdi kaldık kâfir elinde
Ya ırzımız yerden yere geçti
Fur benim boynumu kanım helâldir

Diyip ağlamağa başladı.

Aslımı sorarsan ağam
Evveli Bağdadın içinde müftü kızıydım
Babamın camisi oldu kilise
Kırk odası oldu meyhaneler
Ya ırzımız yerden yere geçti
Fur benim boynumu kanım helâldir. Dedi.

Taşın üstündeki çocuk ağlamaya başladı.

Aldı Genç Osman:

Ağlatma kızım o masumu ver memesini

Aldı kadın :

Nasıl virem ağam adını sorarsan hem Yuvan'dır.
Evvel benim boynumu fur sonra masumun.

Aldı Genç Osman :

Bunun adı Şah Mahmut
Bu on yaşına girincek
Sen Şahlık işleyeceksin
Ondan sonra sen inip bu işleyecek
Al çocuğu kucağına. Dedi.

Genç Osman kadına devamla:

Çocuğu al Bağdadı gez. Genç Osman namında bir çocuk geldi. Dini islâm olan çekilsin sancağın altına de dedi.

Hatun gitti bağırdı: İnanan çekildi, inanmayan kılıç altına.

Gâvurun kıralı duydu. Nasıl Genç Osmanmış o dedi. On kişi gönderdi. Getirin bunu diri olarak dedi. On kişi sardılar bunu. Genç Osman bir kılıç saldırdı. Dokuzunu kaydırdı. Birisi kıralın yanına gitti:

— Biz o çocuğu tutamadık. O dokuz kişiyi bir kılıçta furdu. Kıral kırk bin kişi yolladı. Kırk bin kişi ablukaya aldılar. Aç kurt koyun içine daldığı gibi Genç Osman sağdan girip soldan çıkar. Soldan girip sağdan çıkar. Hep kesiyor. Kırk bin kişiden kaldı dokuz kişi. Dokuz kişi gittiler kıralın yanına, biz çocuğun hakkından gelemedik, kırk bin kişiden dokuz kişi kaldık. O senin tahtına tacına sıçacak demiş. Kıral haritaları yoklamaya başladı. Ararken demek buldu. Ey çocuklar vakitler gelmiş. Otuz altı seneye kadar Genç Osman namında bir çocuk gelip Bağdadı açacak diye yazılıp duruyormuş gördüm buldum. Gene ya açar ya açamaz dedi. Yedi yaşından yetmiş yaşına kadar seferberlik ilân etti. Hücum edip muharebeye girdiler. Bir ikindiye kadar muharebe ettiler. Üç yaşında manda malağı kan içinde yüzdü. Gâvur putu dikti. Bir sakin oldu. Genç Osman yorulmuş sancağı dikti. Altına oturdu. O kadın çocukla beraber yanına geldi. Genç Osman ona ben çok yoruldum dedi. Küffarı gözlet,, azıcık uyuyayım dedi. Genç Osman dirsek safasına gelip yüreği geçer geçmez küffar gördü. Uyudu diye hücum etti. Kadın dedi, kalk küffar yürüdü. Genç Osman kılıca davrandı. Kılıç Şah Mahmudun elinde. Zor edip kılıcı alamadılar. Annesi çocuğu kılıçilen beraber kanın içine attı. Çoçuk bıraktı kılıcı, aldı Genç Osman. Yürüdü küffarın içine. Gene başlayacak. Başladı efendim gayrı harp etmeğe. Gayrı küffarı bitiriyor.

Çavuşlar bağrışır pinektir pinek
Sağ yanında kılıç göğsünde melek
Ali Osman ordusu bilmiyor dönek

Yalım kılıç vurdu Genç Osman
Kâfura bir kılıç attı Genç Osman
Aceme zelzele verdi Genç Osman

Kâfiri tamamen mağlup ettikten sonra beş on gün Bağdatta eğlendi. İslâmlık öğretti. Beş on gün sonra sılayı arzu etti. Bir çeşmeye vardı. Bir namaz kılayım da Bağdattan öyle çıkayım dedi. Kollarını sıvayıp aptest alırken beş on küffar kale kapılarında bekçi imiş. Kimisi kapı arkasında, kimisi ölü altında kalıp birikmişler. Usulca kılıcı taşın üstünden aldılar. Çaldılar Genç Osmanın kellesini kestiler. Can alâmetinlen Genç Osman kelleyi koltuğa aldı. Başladı onları kesmeğe. Küffarın biri kaçtı. Arkasından kaçarken casusun biri gördü: Vay bu kellesi koltuğunda böyle çalışıyor dedi. Sağlam ıkan (iken) kimbilir nasıl idi dedi.

## HARPUTTA YÜZÜK OYUNU

Yarım asır evveline kadar, Harputta kışın geniş sofalarda toplanan halkın yegâne eğlence ve meşgalesi olan yüzük oyunu, şimdi hemen hemen unutulmuş gibidir. Oynanılsa da eski tat ve lezzet yok. Çünkü, oyunun gayet nazik âdabı olup onu bilen ve anlayan adamlar ise günbegün ortadan çekiliyorlar. Şimdi ancak birkaç ihtiyarın hafızasında kalan bu güzel oyunların zaman geçtikçe büsbütün unutulacağı şayanı teessüf bir vakıadır.

***

Yüzük oyunu tertip edilmeden bir gece evvel büyük bir yer araştırılır. Bunun için de, Harputta müşkilât çekilmez. Çünkü hemen her evde 50 - 60 kişiyi istiap edecek sofalar mevcuttur. Bu tedarik edildikten sonra, yüzük şaka ve güfteleri bilir şahıslar ve sazcılar toplanır. Oyuna iştirak edecek ehibba davet edilir. Herkes tamam olunca, yatsı namazı kılınır ve eğlenceye başlanılır. Evvelâ, mevcut çalgı takımı ile bir fasıl yapılır. Bir kaç gazel ve türkü söylenir. Biter bitmez, bir çok renkli mumlarla süslenmiş iki tepsi arasında yüzük tepsisi gelir. Tepsi kolaylıkla ortaya konmaz. Getiren oyuncu bir çok oyunlarla cemaati aldatır; herkesi üzer. Nihayet tepsi kür-

---

Bağdadın içinde üç top atıldı
Topun şiddetinden ay gün tutuldu
Genç Osman üstüne türbe kuruldu
Yalım kılıç oldu çaldı Genç Osman
Şehitlere sancak dikti Genç Osman

Validesine haber vardı. Oğlun Genç Osman Bağdatta öldü dediler. Benim oğlum ölmez dedi. Yola revan olup türbesine vardı. Anası:

— Ya oğlum Genç Osman öldümün

— Validem dünyamı değiştirdim.

Validesi oğlum ölmedi dünyasını değiştirdi deyip sevinerek gitti evine.

**Vehbi Evinç**

sünün üzerine konur [1]. Meşhur yüzükçülerden biri şu şarkıyı makam ile söyler:

Tarlalarda olur ekin
Salkımları töklüm töklüm
Hele selâmün aleyküm

Yüzükçülerden ikisi eşleşir. Hangi tarafın oyuna başlayacağını tayin için, yüzük saklı olan zarf [2], her iki tarafı temsil eden iki şahıs tarafından aranır. [Mamafih, bu arama o kadar ehemmiyeti haiz değildir]. Nihayet yüzük bir tarafta kalır. Hangi taraf oyuna başlayacaksa zarfları, yahut fincanları alır ve yüzüğü saklamağa gider.

Yüzük saklamak, hemen oyunun esas rüknüdür? Çünkü, yüzüğü arayanlar, fincanların şeklinden tefe'ül edebildikleri gibi, yüzüğün hangi zarf altında olduğunu bilmek için, saklayanın yüzüne ve gözüne bakarlar.

Hattâ, yüzüğü saklayan şahsın kendine itimadı yoksa, tepsiyi kendi arkadaşlarından biri kemali itina ile ortaya getirir. Hasımların tahmin ve vukuflarını şaşırtmak için türlü, türlü oyunlar yapılır, şarkı söylenir:

Arkasına giymiş aba
Söyleşürler kaba kaba
Hele sizlere de bir merhaba

Tepsiyi getiren kürsünün üzerine kor, kaldırır, çevirir. Yahut efsun okuyormuş gibi üfler; tepsiyi öbür tarafın oyun bilmeyenine tutar; o da almak isteyerek elini uzatır. Öteki çeker ve hasımlarının aldanması üzerine şu nekarat söylenir :

Aldı aldı alamadı
Şuna buna diyemedi.

Tepsi ortaya konur. Yüzüğü, oyuna dahil her fert aramak salâhiyetini haizdir. Fakat bu hususta mahir arkadaşlar dururken bir aceminin yüzük

---

[1] Harputta soba kurmıyan evlerde daha idareli bir ısınma tarzıdır. Büyük bir tabure gibi olup, üzeri kürsü yorganı denilen büyük bir yorgan ve müteaddit örtülerle örtülür. İçerisinde ateş dolu bir mangal vardır. Oturan cemaat yorganı göğüslerine kadar çekerler.

[2] Eskiden; gümüşten, bakırdan veyahut tunçtan hususî, yüzük oynamak için fincana müşabih kapaklar yaptırırlarmış, ki onlara zarf denir.

araması epeyce cesarettir. Çünkü, karşı tarafa sayı kazandırdı mı, hem arkadaşlarının taan ve tevbihine, hem de karşı tarafın «Yaşa var ol! İhsanın var olsun. Korkma sana oyun yapmayız, cömert beyim!» gibi istihfafkâr sözlerine maruz kalır.

Oyun baştan başa heyecan ve herkesin bizzat iştirâk ve alâkasile geçer. Yüzük saklanırken arayacak taraf bağırır:

— Yahu, yüzüğü görüyoruz, şu tarafta değil mi [1] ?

— O! Yüzüğü unutmuşsun, işte, görüyoruz.

Bu sözlerle, arayan tarafı şaşırtmak isterler. Yüzük aranırken müthiş münakaşalar vardır. Herkesin tahmini başkadır. Mamafih, mahir yüzükçüler hayli tahminler yaparak yüzüğü saklayanı kritik ederler. Fincanların vaziyetine göre :

— Evvelce bu zarfa saklanmıştı, şimdi onda yoktur.

— Yine o tarafa konulmuş olmasın?

— Şu çiftler şüpheli...

— Ben şunlardan korkuyorum.

— Şu zarf neden ötede? Ben ondan kuşkulanıyorum...

Gibi münakaşalar devam ederken yüzüğü saklayan taraf onlarla alaya başlar :

— Kalkın be. Sizde oynayacak yüz mü var? Yüzüğü yüzükçü oynar.

— Yazdan bir karınca beslese idiniz, size haber verirdi.

— Canım, çok üzüldüler; yüzüğün yerini söyleyin, biçarelere yazıktır... ilh.

Bazı defa bir arkadaş zarf kaldırmak ister; ona mümanaat edilirse hasım taraf yine alaya başlar :

— Nerede... sizde o kuvvet. O zarf bin batman gelir. Onu kaldırmak erkek işi...

Nihayet zarf kalkmağa başlar. Tepsideki dokuz fincandan birincide yüzük bulundu mu, sıra kazanılır. İlk fincanda bulunmaz, ikinci fincanda bulunursa karşı tarafa dimyat verilir [2]. Üçüncü fincanda yedi, ilh... sayı verilir.

---

[1] Zarfların hepsinin ayrı ayrı adı vardır.

[2] Farisî tâbirden bozma deh midih, yani «on verme!».

Ne vakit ki tepsi de iki fincan kalır, o zaman arayanların tevakkuf ettiği görülür. Evvelce dokuz üzerine serpilen tahmin, şimdi iki fincan üzerinde toplanır. Zarflar üzerine kur'a çekilir. «Ya bunda, ya şunda, keçe külâhı başında. İbrik, lüle, gide, gele, Allah bunu bize vere...» diyerek son kelimede fincan kaldırılır. Eseri tali bazan çıkar. Eğer çıkarsa oyun yine arayan tarafa geçer.

Sayı on dört, on sekiz veya otuza tesadüf ederse:

On sekizden başlayalım
Aşlamayı aşlayalım
Biz şunlara ne işleyelim.

Evlerinde vardır topuz
Kuyumcular yapar topuz
Sayımız olmuştur otuz.

Ve yine her yüzük arayışta müteaddit şarkılar:

Tepside gezer elleri
Eğri büğrüdür yolları
Tanrım şaşırsın kolları ilh...

Yüzük 100 sayı kazanmakla beraber «eldesti» tâbir edilen son oyunu kazanmakla hitam bulur.

Yüzükte dikkat edilecek diğer bir şey, sayının 99 a tesadüf ettirilmemesidir. Çünkü o zaman sayı mahvolur ve yeniden başlanır.

Eldesti — Yüzüğü oturan taraf saklar. Tepsi ortaya gelir. Sayı kazanan taraf yüzüğü ikiye böler. [Zarflara el değmez]. Yüzüğü tahmin ettiği fincanı sağ eli altında bırakır; diğer fincanları da sol el altında kalır. Sağ el altındaki zarflar birer birer kaldırılır. Eğer yüzük çıkarsa oyun kazanılmış demektir. Çıkmazsa üç defa tekrar edilir. Tahminde yanılırsa sayı yanar ve tekrar başlanılır. Oyun kazanılınca, oyunun şakacısı oyunu kaybeden tarafın her ferdine, şahsına göre şaka söyler. Şaka söylenecek adam, resmi tazim ile şakacının önüne gelir ve resmi tazim ile gider. Hiç bir zaman itiraz hakkına malik değildir.

Şakalardan bir kaçı :

Gidenleri yahalarsın
Düşmanları arhalarsın
Kalaycı çırağı gibi iyi çarhalarsın.

Beline bağlamış şalı
Yüzüne vurmuştur alı
Bu odanın gonce gülü

Azısı domuz azısı
Alnı kahraman yazısı
...... adamın kuzusu.

Çıktım çarşunun damına
Seyrettim onun halına
Başka kaynanan önüne.

Ekmeği verdim furuna
Dış [1] ı gördün söyle birine
Kalk teşrif eyle yerine.

Toraman koydum adını
Yiyenler bulur tadını
O......rttum on sekiz adamı.

Meydandan alır tekne
Teknenin ipini söker
Kömürcü oğlu [3] şimdi yüzünü öper.

Bakkaldan alırlar pekmez
Teraziye koysam akmaz
Benimki sana kalmaz

Tut küpüne biner misin
Ayakların direr misin
Kutik [2] gibi ürer misin,

Tohumu tarlaya eken
Keklik gibi budur seken
Kedi önünde kurt......ken.

Bir ineği vardır maymah [4]
Komşulardan gelir kaymah
Meramımız size koymah.

Parmağında işkâl tutar
Örtün kapıyı şimdi kaçar ilh...

Şaka bitince oyunun ikinci partisi başlar. Kazanan taraf içtima ederek oyun plânını düşünür. Karar verilir.

Şakacı :

Edirneden gelir katır
Ayakları patır patır.

diyerek kalkar. Yenilen tarafa oyun yapar [5].

Oyundan sonra herkes muhabbete başlar. O da âdetinde olarak kebap, kadayif, yahut başka şeyler yenir ve bu suretle oyun bitmiş olur. Vakit gece yarısını geçmiştir; herkes evine döner.

**Veli İlhan**

---

[1] Rüya.

[2] Köpek.

[3] Kömürcüoğlu Harputludur. Oyunun meşhur şakacılarındandır.

[4] Paytak.

[5] Yüzük oyunları hem çok, hem de yazılması pek güçtür. Onun için oyunları yazmaktan sarfınazar ediyorum. Yalnız oyunda o kadar ileri gidilir ki: Kışın soğuk zamanlarında, kasabaya yarım saat mesafede olan dabağhaneye götürürler. Soğuk suda banyo ettirdikten sonra bir gömlekle ve etrafında müteaddit fener ve çıngıraklarla çarşıdan geçirilerek alaylı bir surette evine getirilir.

Oyunda darılmak, yahut itiraz etmek yoktur.

# HALK TÂBİRLERİ

§ Yağmur yağıyor, seller akıyor, arabın kızı, damdan bakıyor!

Yaz yağmurları yağarken çocuklar bunu makamla söylerler.

§ Teknede hamur, Galatada çamur, ver Allahım ver, bir kızgın yağmur!

Yazın sıcak ve kurak giden havalarından sonra hava bulutlanmaya başlarken söylenir.

§ Altın tekerlek, gümüş araba, ver Allahım ver, bir kızgın güneş!

Yaz yağmurlarından sonra söylenir.

§ Bir kere insanın ters gitti mi işi, mahallebi yerken kırılırmış dişi!

İşleri aksi gidenler için söylenir. (Rumeli ve bilhassa Bulgarya Türklerinindir).

§ Mavi kara geliyor, tasasından ölüyor.

Küçük çocukları eğlendirmek için el işaretleri yapılarak söylenir.

§ Bizim tayfa hu, karşıki tayfa cız !

Çocuklar iki taraflı olarak ve birbirlerine ellerile hücum vaziyeti alarak bu tekerleme ile bir çeşit oyun oynarlar.

§ Yaş gel, kuru gel, ince kalem beri gel, getir kazma kazalım, içine Kur'an yazalım !

Mahalle mekteplerinde küçük çocukların tekerlemesidir.

§ Ammeye çıktım heceden, ezberledim geceden, selâm geldi cüceden, destur aldım hocadan, hocamıza kuvvet, kalfamıza gayret, ölenlere rahmet, kalanlara selâmet...

Mahalle mektebine giden çocuklara anneleri tarafından belletilirdi.

§ Gâvur, gâvur, Ermeni... Ne çok yersin peyniri... Peynir seni öldürür... Cehenneme götürür... Cehennemin cadısı... İstanbulun kadısı...

Yoldan geçen ve hıristiyan oldukları anlaşılanlara karşı mahalle çocukları tarafından söylenirdi.

§ Sidikli şişe, okkası beşe, gel bizim dama, eskileri yama !

Sidikli çocuklara ve bazan sidikli olmadığı hade birbirlerini tezyif için çocuklar birbirlerine söylerlerdi.

§ Esnafın düşkünü, birbirini boğar kış günü !

Birbirini kazıklamaya çalışan esnaf için söylenirdi.

§ Elifi görse mertek zanneder.

Kara cahil olduğu için kendini bilgin göstermeğe kalkanlara söylenirdi.

§ Cim karnında bir nokta...

Kara cahil mânasına...

§ Benden ırak olsun da cehenneme direk olsun.

Kendine fena halde gücenilen evlâtlar, damatlar, gelinler, yakın akrabalar, aziz dostlar için söylenirdi.

§ Hay Allah !

Sallapati, kendini kapmış koyuvermiş, çapaçul, evine barkına pek bakmaz, yarı serseri hayatı sürenler için söylenirdi.

§ Benim oğlum nerede, su başında derede, incili çevre boynunda, sarı kızın koynunda !

Nazlı büyütülen oğlan çocuklarını anneleri kucaklarında severlerken söylerlerdi.

§ Dayan Karabet ağa !

En çok iskambil oyunlarında (yüklen kozu) mânasına söylenirdi.

§ Eşek herifin damadı !

Küçük erkek çocuklarla şaka için söylenirdi: Seni gidi eşek herifin damadı seni !

§ Malkara, Keşan... hoppala paşam !

Nazlı büyütülen delikanlılar, yahut herkesin kendisine dalkavukluk ettiği hatırlılar için söylenir.

§ Bağdat viranlaştı. (yarı argodur) Karnım acıktı demek...

§ İt ite, it te kuyruğuna !

Biri, birinden bir iş yapmasını ister, o da başkasına emretmeğe kalkarsa söylenirdi.

§ Beş para ver söylet... on para ver sustur !

Çenesi düşükler için, tıraşçılar için söylenir.

§ Bizim memlekette yatan öküze saman vermezler.

Çalışmadan, havadan geçinmek, bedavadan karın doyurmak isteyenler için söylenir. (Tâbir Selânik havalisinindir).

§ Vardı ama salataya doğradım !

Birinden bir şey istendiği zaman alay için söylenir. Meselâ: — Yahu, sende mürekkepli kalem var mı? — Vardı ama, demin salataya doğradım!

§ Ekmekçi küreği gibi dili var. Yahut: Dil değil, ekmekçi küreği!

Anasına, babasına, büyüğüne karşı gelen, pay verenler için söylenir.

§ Boş gezenin, boş kalfası...

İşsiz, güçsüz, aylak gezen insan.

§ Kaldırım mühendisi... Bu da yukarıdakinin aynıdır.

§ Beyazın adı, esmerin tadı var !

Esmer kız ve kadınları beyazlara medh için söylenir.

§ Tut kelin perçiminden !

İşin çıkılamıyacak, bir ip ucu bulunamıyacak şeyleri için söylenir.

§ Kalçın ağızlı, susak ağızlı, abe susak !

93 Bulgaristan mahacirlerinin tâbirlerindendir. Karşısındakinin ağzına kalçın, susak denilen su kabağına benzeterek onu istihfaf için söylenir.

§ Şeytan aldı götürdü, satamadan getirdi.

Kaybolan bir şeyi ararken, çabuk bulunsun! diye tekrarlanır.

§ Topalım seker, sarımsak eker !

Topalları kızdırmak için söylenir.

§ Isırgan daladı, ebegümeci yaladı !

Isırgan otu birinin elini dalarsa hemen ebegümeci koparıp onu, o dalanan yere sürerken söylenir.

§ Teptim keçe, sivrilttim külâh !

Gününe göre kılık, kıyafet, fikir, kanaat, makam, boya, şekil değiştirme için söylenir. (Asıl alaturka musiki makamları için kullanılır.)

§ Nuh der, peygamber demez.

Sözünden dönmez, inatçı adamlar için söylenir.

§ İnadı inat, kıçı iki kanat.

İnatçı çocuklar için söylenir.

§ Karıncaya basmaz !

Çok sofu, fakat riyakâr sofular için söylenir.

§ Odunum da odunum !

Çok inatçı, dik kafalılar için söylenir.

§ Düştü gönlüm bahri gama cuppadak !

Hiç beklenilmediği halde birdenbire bir meclise, bir cemiyete damlayan biraz da tuhaf, garip, acayip insanlar için söylenir.

(Arkası var)

**Osman Cemal Kaygılı**